

**REPUBLIKA CRNA GORA
VLADA REPUBLIKE CRNE GORE
Agencija za razvoj malih I srednjih preduzeća**

Projekat

**“ POVEĆANJE KONKURENTSKE SPOSOBNOSTI
DOMAĆIH PREDUZEĆA “**

Podgorica, Maj 2003.g.

Sadržaj:

Uvod	3
1. Cilj	4
2. Zadatak	4
3. Analiza uvoza i izvoza	4
3.1. Robna razmjena po regionima	5
3.2. Robna razmjena po zemljama	5
3.3. Bivše republike SFRJ	7
3.4. Robe koje su najviše bile zastupljene u izvozu	8
3.5. Robe koje su najviše bile zastupljene u uvozu	8
4. Prioriteti	10
1. Poljoprivreda	10
2. Turizam	11
3. Drvoprerađiva	11
5. Mjere	11
6. Realizacija	13
7. Terminski plan	15

UVOD

Dosadašnje analize pokazuju da je konkurentnost domaćih preduzeća, proizvoda i usluga u Crnoj Gori na relativno niskom nivou. To je prvenstveno posljedica ukupnog stanja u ekonomiji i unutrašnjih ograničenja. (Crna Gora se nalazi u procesu tranzicije).

S obzirom na veličinu domaćeg tržišta i njegove apsorpcione moći jasno se vidi da proizvodnja roba i usluga većinom za domaće tržište ne može biti osnova za ubrzani rast. Neophodno je uticati na povećanje konkurentnosti domaćih proizvođača kako na domaćem tržištu, tako i na podsticanje da plasiraju svoje proizvode i na drugim tržištima. Da bi proizvodi bili konkurentni na inostranom tržištu potrebno je osavremeniti proizvodnju, preradu, pakovanje, kao i pronaći nove načine prodaje. Takođe je potrebno uskladjivanje standarda i drugih propisa o kvalitetu sa standardima EU.

Pokretanjem kampanje i pružanjem stimulativnih mjera, od strane državnih institucija, mora se izvršiti uticaj na domaće proizvođače da prihvate kriterijume međunarodnog tržišta, da podignu kvalitet proizvoda i da prihvate ekonomičnije poslovanje, kako bi cijenom i kvalitetom bili konkurentniji, kako na domaćem tako i na inostranom tržištu.

Sve ovo ukazuje na nužnost visoko otvorene privrede i potrebu razvojne strategije upućene na spoljno tržište.

To podrazumijeva da se mora utvrditi koje su nam robe strateške i da shvatimo značaj zajedničkog nastupa (udruživanja proizvođača u cluster-e).

Takođe, kao važan segment korišćenja domaćih resursa predstavlja i bolje povezivanje sektora, posebno primarne proizvodnje, prerađivačkih kapaciteta, turizma i distributivnih mreža.

Kao strateške grane koje imaju izvozne mogućnosti su proizvodnja hrane visokog kvaliteta, prepoznatljive marke i konkurentnih cijena: njeguška pršuta, njeguški i durmitorski sir, jagnjeće i ovčje meso, sušeni šaran, voda za piće, vino, rano povrće i voće, šumski plodovi, proizvodnja ljekovitog bilja, itd.

Turizam takođe predstavlja granu u kojoj je potrebno na organizovan način poboljšati ponudu i na taj način obezbijediti značajan priliv sredstava od domaćih i inostranih gostiju.

U drvnoj industriji izvozna perspektivu imaju proizvođači više faze prerade.

1. CILJ

Stvaranje uslova za povećanje konkuretnosti domaćih proizvoda na crnogorskom i inostranom tržištu-obezbedjivanje uslova za proširenje tržišta(povećanje izvoza),bolje i efikasnije korišćenje domaćih resursa (prirodnih, proizvodnih i kadrovskih)

2. ZADATAK

U oblasti regulative neophodno je inovirati sve zakone koji stimulišu izvoz i koji povećavaju konkurentnost domaćih proizvoda i usluga (posebno voditi računa o eliminisanju biznis barijera). Za podizanje konkuretnosti domaće proizvodnje, pored zakonskih mjera, potrebno je uraditi i neophodne pripremne radnje:

- Analizu postojećeg stanja (po određenim kriterijumima odrediti tri grupe proizvođača: Prva, postojeći proizvođači koji već izvoze; Druga, proizvođači koji imaju proizvodnju ali koja nije izvozno orjentisana (definisati razloge); treća, odrediti potencijale na osnovu kojih bi se mogla razviti postojeća proizvodnja koja bi bila izvozno orjentisana.
- definisati i implementirati uvođenje standarda (tehnoloških, geografskog porijekla, pakovanja idr.)
- pripremiti set posebnih stimulativnih mjera posebno iz domena poreske politike
- podizati nivo biznis znanja (posebno iz marketing funkcija)
- marketing i promocija domaće proizvodnje i potencijala (projekat MADE IN MONTENEGRO)
- Obezbjedenje posebne kreditne podrške, koja će se realizovati preko banaka (banke donose konačnu odluku o dodjeli kredita)

3. ANALIZA UVOZA I IZVOZA

U periodu od 2000. – 2002.godine uvoz i izvoz su imali rastući trend, s tim što je trend uvoza bio veći. U posmatranom periodu uvoz se povećao u 2002. god. u odnosu na 2000.god. za 243,4 mil.USD ili za **68%**, a izvoz u istom periodu za 97,17 mil. USD. ili za **61,5%**.

Ukupan iznos uvoza:

- ♦ u 2000 godini iznosi **354 mil. USD**,
- ♦ u 2001. god. **507,7 mil. USD**,
- ♦ u 2002.god iznosi **597,4 mil.USD**.

Ukupan iznos izvoza:

- ♦ u 2000 god je iznosio **161,33 mil. USD**;
- ♦ u 2001. god. **231,9 mil. USD** ;
- ♦ u 2002 god. porastao na **258,5 mil. USD**.

Stepen pokrivenosti uvoza – izvozom u 2000.god. je **45,5%**, u 2001.god. je **45,6%** i u 2002.god. iznosi **43,7%**.

Takođe, uvoz je u 2001.godini bio veći za **43,4%** u odnosu na 2000.god., a u 2002.god. za **17,6%** u odnosu na 2001.god., ali i izvoz je takođe rastao mada slabijom dinamikom **43,7%** u 2001.god. u odnosu na 2000.god. i u 2002.god. **12%** u odnosu na 2001.god.

3.1. ROBNA RAZMJENA PO REGIONIMA

Analiza pokazuje da u oblasti **izvoza razvijene zemlje** učestvuju sa najvećim procentom u sve tri godine, s tim što je opadajući trend u ukupnom izvozu. Međutim, ukupan izvoz u 2002.god u odnosu na 2000.god. veći za 30,7 mil.USD. (21,6%)

- ♦ 2000 god. – 88,2 % ili **142,3 mil. USD**
- ♦ 2001 god. – 67,3 % ili **156,2 mil. USD**
- ♦ 2002 god. – 66,9 % ili **173,0 mil. USD**

U **uvozu razvijene zemlje** učestvuju sa najvećim procentom u sve tri godine :

- ♦ 2000 god. – 57,3 % ili **202,9 mil. USD**
- ♦ 2001 god. – 53,8 % ili **273,1 mil. USD**
- ♦ 2002 god. – 54,8 % ili **327,2 mil. USD**

Ostvarena robna razmjena po regionima

u mil. USD

R. B	Grupa zemalja :	2000	Učešće %	2001	Učešće %	2002	Učešće %	Index	
								2001/2000	2002/2001
I	Izvoz - ukupno	161,33	100	231,9	100	258,5	100	143,8	111,4
	1 Razvijene zemlje	142,3	88,2	156,2	67,3	173,0	66,9	109,0	110,0
	2 Zemlje u razvoju	6,2	3,8	1,8	0,77	9,8	3,8	29,0	544,4
	3 Zemlje u tranziciji	12,8	8,0	20,0	0,86	19,3	7,4	156	96,5
	4 Zemlje bivše SFRJ	12,0	7,4	11,9	5,1	6,9	2,7	99	57,9
	5 Kosovo	/	/	54,0	23,2	56,3	21,8		104,2
II	Uvoz - ukupno	354,0	100	507,7	100	597,4	100	143	117
	1 Razvijene zemlje	202,9	57,3	273,1	53,8	327,2	54,8	134	120
	2 Zemlje u razvoju	54,0	15,3	78,5	15,5	37,1	6,2	145	47
	3 Zemlje u tranziciji	97,1	27,4	155,9	30,7	227,7	38,1	160	146
	4 Zemlje bivše SFRJ	77,7	22,0	117,9	22,3	140,5	23,5	151	119
	5 Kosovo	/	/	/	/	1,8	0,3		

3.2. ROBNA RAZMJENA PO ZEMLJAMA

Izvoz

Što se tiče robne razmjene po zemljama za sve tri godine., analiza pokazuje da su **najveći** finansijski efekti putem **izvoza** ostvareni sa sljedećim zemljama :

1. U robnoj razmjeni sa **Švajcarskom** je ostvareno 388.906.000 USD
2. U robnoj razmjeni sa **Kosovom** je ostvareno 110.334.000USD
3. U robnoj razmjeni sa **Italijom** je ostvareno 44.067.000 USD
4. U robnoj razmjeni sa **BiH** je ostvareno 23.300.000 USD

Uvoz

Što se tiče **uvoza** iz pojedinih zemalja u tri godine **najveći** efekti su:

1. Ukupan uvoz iz **Italije** iznosi 167.092.000 USD

2. Ukupan uvoz iz **Hrvatske** iznosi 122.776.000 USD
3. Ukupan uvoz iz **Slovenije** iznosi 124.128.000 USD

Robna razmjena po zemljama

Izvoz		U 000 USD				
Red.B r.	Zemlje :	2000	2001	2002	Index	
					2001/2000	2002/2001
	Izvoz - ukupno	161,265	231,957	258,540	143,8	114,4
1	Švajcarska	104,684	135,032	149,190	128,9	110,4
2	Italija	12,786	15,910	15,371	124,4	96,6
3	BiH	10,027	9,316	3,957	92,9	42,5
4	Mađarska	20	5,441	5,063	27,205.00	93,0
5	Albanija	55	1,899	2,324	3,452.70	122,4
6	SAD	866	1,574	694,0	181,8	44,1
7	Kipar	333	1,558	6,227	467,8	40,0
8	BJR Makedonija	1,450	1,514	805	104,4	53,1
9	Njemačka	2,366	834	878	40,9	105,0
10	Velika Britanija	409	777	630	189,9	81,1
11	Djevičanska ostrva (Britanska)	20,028	758	1,548	3,8	204,2
12	Hrvatska	223	619	1,212	277,6	196,0
13	Slovenija	372	498	944	1,339	1,895
14	Kosovo	/	54,000	56,334	/	104,3

Uvoz

Uvoz		U 000 USD				
R.Br.	Zemlje:	2000	2001	2002	Index	
					2001/2000	2002/2001
	Uvoz - ukupno	354,072	507,690	597,421	143,4	117,6
1	Italija	38,383	61,517	67,192	160,3	109,2
2	Liberija	23,352	52,131	4,068	223,2	7,8
3	Hrvatska	19,598	47,747	55,431	243,6	116,0
4	Slovenija	23,435	41,655	59,038	177,8	141,7
5	Djevičanska ostrva (Britanska)	43,594	27,299	9,406	62,6	34,4
6	Njemačka	13,404	23,807	35,975	177,6	151,1
7	SAD	5,565	23,107	30,416	415,2	131,6
8	Kipar	8,764	19,973	26,367	227,9	131,5
9	BiH	28,701	19,853	16,103	69,2	80,9
10	Austrija	12,287	18,972	26,870	147,6	141,6
11	Velika Britanija	235	16,051	44,480	6,830	277,1
12	R.Federacija	8,075	15,885	4,960	196,7	31,2
13	Švajcarska	8,075	13,288	11,346	164,6	85,3
14	Grčka	14,280	12,853	41,017	90,0	319,1
15	Mađarska	10,112	9,247	11,545	91,4	124,8
16	BJR Makedonija	6,022	8,649	9,951	143,6	115,0
17	Sejšeli	12,285	2,292	2,237	18,7	97,6
18	Ekvador	2,086	1,446	/	69,3	/

3.3. BIVŠE REPUBLIKE SFRJ

Izvoz

Analiza pokazuje da su ostvareni sljedeći finansijski efekti :

1. U robnoj razmjeni sa **BiH** je ostvareno 23.348.000 USD
2. U robnoj razmjeni sa **BJR Makedonijom** je ostvareno 3.769.000 USD
3. U robnoj razmjeni sa **Hrvatskom** je ostvareno 2.053.000 USD
4. U robnoj razmjeni sa **Slovenijom** je ostvareno 1.814.000 USD

Uvoz

Što se tiče **uvoza** iz bivših Republika SFRJ u 2000. god. , analiza pokazuje sljedeće :

1. Ukupan uvoz iz **Slovenije** iznosi 124.127.000 USD
2. Ukupan uvoz iz **Hrvatske** iznosi 122.773.000 USD
3. Ukupan uvoz iz **BiH** iznosi 64.655.000 USD
4. Ukupan uvoz iz **BJR Makedonije** iznosi 24.621.000 USD

BIVŠE REPUBLIKE SFRJ

Izvoz

U 000 USD

R.Br.	Grupa zemalja :	2000	Učešće %	2001	Učešće %	2002	Učešće %	Index	
								2001/2000	2002/2001
	Bivše republike - Ukupno - izvoz	12,072	7,4	11,947	6,7	6,918	2,6	99,0	78,0
1	Slovenija	372	0,23	498	0,27	944	0,36	133,9	189,5
2	Hrvatska	223	0,13	619	0,35	1,211	0,47	277,5	195,6
3	Makedonija	1,450	0,90	1,514	0,85	805	0,31	1,040,20	53,1
4	BiH	10,077	6,2	9,315	5,2	3,956	15,3	92,4	42,4

Uvoz

U 000 USD

R.B.	Grupa zemalja :	2000	Učešće %	2001	Učešće %	2002	Učešće %	Index	
								2001/2000	2002/2001
	Uvoz - ukupno	354,073	100	507,690	100	597,421	100	143,4	117,6
	Bivše republike - Ukupno	77,754	22	117,904	23,2	140,523	23,5	151,6	119,1
1	Slovenija	23,434	6,6	41,655	8,2	59,038	9,9	177,7	141,7
2	Hrvatska	19,597	5,5	47,746	9,4	55,430	9,3	243,6	116,0
3	Makedonija	6,021	1,7	8,649	1,7	9,951	1,7	143,6	115,0
4	BiH	28,700	8,1	19,853	3,9	16,102	2,7	69,2	81,1

3.4. ROBE KOJE SU BILE NAJVIŠE ZASTUPLJENE U IZVOZU

Proizvodi koji su bili najviše zastupljeni u **izvozu** u **tri godine** su:

1. **Nelegirani aluminijum, ingoti** ukupno 419.536.000 USD
2. **Legure aluminijuma** ukupno 9.494.000 USD
3. **Otpaci, ostaci od aluminijuma** ukupno 8.786.000 USD
4. **Otpaci i ostaci od bakra** ukupno 5.563.000 USD
5. **Koža** ukupno 8.645.000 USD
6. **Pečurke** ukupno 5,696.000 USD
7. **Bukovo drvo** ukupno 4.009.000 USD
8. **Vina** ukupno 2.760.000 USD
9. **Pivo** ukupno 3.912.000 USD
10. **Dizel gorivo** ukupno 1.735.000 USD

Robe koje su bile najviše zastupljene u izvozu

U 000 USD

Roba	2000	Učešće %	2001	Učešće %	2002	Učešće %	Index	
							2001/2000	2002/2001
Izvoz - ukupno	161,265	100	231,957	100	258,540	100	143,8	111,4
Aluminijum nelegirani, ingoti	126,984	78,7	139,110	55,2	153,442	59,3	110	110
Otpaci, ostaci od aluminijuma	2,051	1,3	3,295	1,42	3,440	133	161	104
Otpaci i ostaci od bakra	1,696	1,05	2,463	1,1	1,404	0,54	145	57
Koža	1,550	0,96	2,492	1,0	4,603	1,7	161	184
Pečurke	1,450	0,90	2,400	0,84	1,846	0,71	165	77
Legure aluminijuma	3,749	2,3	1,960	0,77	3,785	1,46	52	193
Pivo	1,080	0,67	1,792	0,70	1,040	0,40	166	58
Drvo od bukve	1,053	0,7	1,642	0,64	1,314	0,50	156	80
Vina	1,260	0,78	1,500	0,75	/	/	119	/
Dizel gorivo	/	/	1,735	1,0	/	/	/	/

3.5. ROBE KOJE SU BILE NAJVIŠE ZASTUPLJENE U UVOZU

Robe koje su bile najviše zastupljene u **uvozu** za tri godine:

1. **Gasna ulja (dizel i ostalo)** ukupno 136.714.000 USD
2. **Električna energija** ukupno 96.719.000 USD
3. **Motorni, bezolovni i ostali benzin** ukupno 92.799.000 USD
4. **Loživa ulja** ukupno 54.544.000 USD

5. **Postrojenja za elektrolizu, elektrane** ukupno 37.217.000 USD
6. **Svinjsko svježe meso** ukupno 33.133.000 USD
7. **Šećer** ukupno 25.284.000 USD
8. **Suhomesnati proizvodi** ukupno 19.982.000 USD
9. **Sokovi** ukupno 19.570.000 USD
10. **Natrijum hidroksid** ukupno 17.828.000 USD
11. **Mlijeko** ukupno
12. **Pileće meso** ukupno 12.713.000 USD

Robe koje su bile najviše zastupljene u uvozu

Uvoz

Roba	2000	Učešće %	2001	Učešće %	2002	Učešće %	Index	
							2001/2000	2002/2001
Uvoz - ukupno	354,072	100	507,689	100	597,421	100	143,3	117,6
Gasna ulja (dizel i ostalo)	43,000	12,1	58,202	11,5	35,512	5,9	135	61
Motorni, bezolov. i ostali benzin	35,013	9,7	34,270	6,8	23,516	4,7	98	69
Kerozin	/	/	/	/	4,500	/	/	/
Loživa ulja	15,284	4,3	22,550	4,4	16,710	2,8	147	74
Električna energija	9,728	2,8	17,487	3,4	69,504	11,6	180	397
Svinjsko svježe meso	7,100	2	10,358	2,1	15,675	2,6	146	397
Postrojenja za elektrolizu, elektrane	24,849	7,1	8,972	1,8	3,396	0,56	36	38
Šećer	4,877	1,2	8,841	1,7	11,566	1,9	181	130
Natrijum hidroksid	4,319	1,2	7,695	1,5	5,714	0,65	178	74
Naftni koks	2,214	0,63	7,804	1,5	/	/	352	/
Uređaji za klimatizaciju	2,046	0,58	4,869	0,96	5,560	0,93	238	114
Cement portland	/	/	7,636	1,5	10,177	1,7	/	133
Kaustična soda	/	/	7,700	1,5	5,714	0,95	/	74
Aluminijum oksid	/	/	2,925	0,57	570	0,09	/	19
Fluoridi	/	/	1,800	0,35	3,578	0,6	/	198
Ljekovi	/	/	6,100	1,2	7,140	1,2	/	117
Burad od aluminijuma	/	/	2,450	0,48	1,077	0,18	/	44
Predajnici sa ugrad.	/	/	6,509	1,2	6,170	1,0	/	95
Kartice sa ugr. prijemni	/	/	2,270	0,44	1,800	0,30	/	79
Kozmetički prepar. i sred. za higijenu	/	/	12,817	2,5	12,389	2,0	/	97
Kotlovi za vodo. cijevi	/	/	11,182	2,2	4,159	0,69	/	37
Registar kase i ostale el. mašine	/	/	3,560	0,70	6,620	1,1	/	186
Meso pileće	3,251	0,92	4,454	0,87	5,008	0,84	137	112
Mlijeko	1,511	0,43	1,691	0,33	806	0,13	112	48
Jogurt sa i bez šećera	551	0,15	630	0,12	851	0,14	114	135
Suhomesnati proizvodi	8,005	2,3	5,975	1,18	6,002	1,0	74	100
Sokovi	3,174	0,89	6,507	1,28	9,889	1,6	205	151
Mineralna voda	1,201	0,34	1,244	0,24	2,851	0,48	103	229
Stočna hrana	1,503	0,42	329	0,06	371	0,06	22	112
Banane	/	/	/	/	15,460	2,6	/	/
Keramičke pločice	/	/	/	/	4,031	0,67	/	/

4. PRIORITETI

S obzirom da u cjelokupnom razvoju Crne Gore poljoprivreda i turizam predstavljaju strateške djelatnosti, koje mogu značajno doprinijeti brzom razvoju Crne Gore, smatramo da i kroz ovaj projekat treba prvenstveno podržati preduzeća koja pripadaju tim granama. Drvoprerada i ostale prerađivačke industrije takođe trebaju biti predmet pažnje ovog projekta. Projekat će se realizovati po fazama, i to:

1. Poljoprivreda

U prvoj fazi, kao prioritet se nameće proizvodnja hrane, koja ima značajne kapacitete, kako u domenu primarne proizvodnje, tako i u domenu prerađivačkih kapaciteta. Sa druge strane, evidentan je obiman uvoz svježeg mesa i mesnih prerađevina (oko 27mil. USD u 2002.godini), koji realno može biti "pokriven" iz domaćih izvora.

Ovaj projekat obuhvata pružanje podrške prerađivačkom sektoru, ali istovremeno je povezan i sa primarnom proizvodnjom i predstavlja podsticaj farmerima, da riješe problem otkupa viškova proizvoda.

Podrška u poljoprivredi će se odvijati u tri podsektora:

a) Mesna industrija

Analizom je utvrđeno da postoje velike rezerve za povećanje proizvodnje mesa. U proizvodnji ovčijeg i kozjeg mesa, posebno kategorije jagnječeg, postoje značajne rezerve. Takođe, u posljednjem periodu porasla je i proizvodnja pilećeg mesa.

S obzirom da je mesna industrija napravila veliki iskorak, očigledno je da treba podržati postojeće kapacitete, koji će na taj način moći da zadovolje domaću tražnju za mesnim prerađevinama i da ponude značajne količine proizvoda za izvoz.

b) Prerada mlijeka i mliječni proizvodi

Kapaciteti u stočarstvu omogućavaju znatno veći obim proizvodnje. Tako postojeći broj krava, koji po svim procjenama premašuje 100.000, može da proizvede znatno veću količinu mlijeka. Povećanjem mliječnosti dolazi se do novih 30 miliona litara mlijeka, čime bi se u potpunosti mogao eliminirati deficit. Postoje i znatne rezerve za povećanje proizvodnje kozjeg mlijeka, tako da bi se tu mogla ostvariti i značajna proizvodnja visokovrijednih mliječnih proizvoda za izvoz.

Postojeći kapaciteti mljekarske industrije su nedovoljno iskorišćeni, s obzirom na to treba podržati postojeće pogone mljekarske industrije, kako bi se povećala njihova iskorišćenost i obogatio asortiman proizvoda.

c) Prerada voća i povrća

Postojeći broj stabala voća, uz primjenu agrotehničkih mjera i odgovarajuću zaštitu, može da ostvari neuporedivo veću proizvodnju od postojeće. Samo u primorskom pojasu postoji preko 400.000 rodnih stabala masline i preko 250.000 stabala mandarina i narandži. Novi zasadi raznih voćnih vrsta, a posebno maline, doprinijeće znatnom povećanju proizvodnje voća.

Na osnovu preliminarne analize utvrđeno je da proizvodnja povrća u plastenicima ima izuzetno dobru perspektivu i da omogućava proizvodnju siroke lepeze proizvoda, koje potrazuju ugostiteljski objekti koji uslužuju probirljive turiste koji traže sigurnu/zdravu i svježnu hranu.

Iz navedenog se vidi da postoji veoma dobra predispozicija za primarnu proizvodnju voća i povrća, ali sa druge strane postojeći kapaciteti za preradu povrća i voća ne zadovoljavaju potrebe. Ovim projektom se želi podstaći prerađivački dio proizvodnje voća i povrća.

2. Turizam

Osnovu projekta u turizmu predstavlja razvoj nivoa turističke ponude u privatnom sektoru, posebno u dijelu vanpansionskih usluga i smještajnih kapaciteta. Projektom će se obuhvatiti postojeći kapaciteti koji su već pokazali uspjeh u radu i koji imaju razvojne perspektive. Projekat se zasniva na kompletnoj podršci (tehnička podrška, uvođenje standarda, poboljšanje marketing funkcije, kreditiranje), u kombinaciji sa drugim sektorima, prije svega poljoprivredom (povezivanje proizvođača hrane sa turističkom ponudom) i drvopreradom (proizvodnjom namještaja). Povezivanjem ova tri sektora obezbijediće se otvaranje tržišta, korišćenje domaćih resursa, kvalitetnija turistička ponuda (ekološka hrana, crnogorski specijaliteti, opremanje hotela i motela tradicionalnim crnogorskim namještajem, itd).

3. Drvoprerada

U Crnoj Gori postoje veoma povoljni uslovi za razvoj drvne industrije, zahvaljujući obilju prirodnih resursa. Šumski kompleks obuhvata 212,000ha teritorije Crne Gore, što čini dobru sirovinsku osnovu za drvoprerađivačku industriju. Ovi resursi mogu predstavljati najbolju osnovu za izvodljiv i održiv razvoj sjevernog dijela Republike.

S obzirom na krizu u industriji za preradu drveta, urgentno treba preduzeti aktivnosti na prestruktuiranje državnih preduzeća za preradu drveta u kojem će privatni sektor imati vodeću ulogu. Primarna prerada drveta (trupaca i balvana) je zastupljena kroz veliki broj malih i srednjih preduzeća koja se bave rezanjem građe. Tako da je veoma bitno podsticati razvoj malih i srednjih preduzeća koji se bave finalnom preradom drveta i proizvodnjom namještaja i na taj način omogućiti da se postojeći potencijali iskoriste u potpunosti.

5. MJERE

Prikupljanjem podataka o zakonskoj regulativi, naročito u oblasti poreske politike i carina, i njihovom detaljnom analizom treba identifikovati koji su ograničavajući faktori konkurentnosti domaćih proizvođača i predložiti mjere koje treba preduzeti da se oni otklone.

Potrebno je predložiti određene sistemske mjere u domenu:

1. Poreza

Poreskom politikom je moguće stimulisati povećanje konkurentnosti domaće proizvodnje. Poreska politika treba da bude stimulatívno usmjerena za proizvođače, potencijalne izvoznike i distributivne mreže.

Npr. rješenja treba tražiti za *primarnu proizvodnju* – obezbijediti jedan dio PDV-a koji se plaća na kupovinu proizvoda primarne proizvodnje, kojim bi se subvencionisala ova proizvodnja.

Distributivne mreže – distributivnim mrežama omogućiti određeno smanjenje poreza ako otvore maloprodajne objekte u kojima se prodaju isključivo domaći proizvodi i maloprodajni objekti u kojima se povećava promet domaćih proizvoda.

2. Subvencija

Iz dijela Budžeta koji je namijenjen za obezbjeđenje prelevmana, treba subvencionirati poljoprivrednu proizvodnju.

3. Carina (procedura uvoza i izvoza)

Neophodno je smanjiti procedure koje se odnose na dobijanje dozvola za uvoz i izvoz.

4. Uvođenja standarda

Usaglašavanje naših nacionalnih standarda i normi sa evropskim i međunarodnim, uslov je povjerenja u crnogorske proizvode na evropskom tržištu, a tu usaglašenost potvrđuju odgovarajući sertifikati.

Standardi su sredstvo za očuvanje postojećih kupaca i osvajanje novih tržišta. Oni nijesu samo mjere, to su tehnički dokumenti za proizvode, sistem i usluge. Cilj postojanja standarda je da se poveća efikasnost aktivnosti preduzeća kao i da se obezbijedi dokumentovanost procesa.

Bez prihvatanja utvrđenih međunarodnih standarda, propisa i pravila našim proizvodima je onemogućeno da dobiju odgovarajuće akreditacije, sertifikacije, utvrđivanja usaglašenosti procedura, utvrđivanje kvaliteta upravljanja i dodjele znakova kvaliteta i **CE znaka** koji su osnovni preduslovi ulaska na evropsko tržište.

Vrlo bitnu ulogu u pogledu minimalnih zahtjeva za sigurnost proizvoda u evropskoj regulativi ima CE oznaka. Ta je oznaka uspostavljena propisima koji se sprovode na nivou Evropske unije kroz evropske direktive. Proizvod koji nosi CE znak može biti slobodno distribuiran unutar zemalja članica Evropske unije. Znak pokazuje da proizvod zadovoljava sve temeljne zahtjeve donesene pojedinom Direktivom te potvrđuje da je poštovana procedura za sertifikovanje u skladu sa odgovarajućom direktivom.

Uvođenjem CE znaka, nacionalne oznake nisu više dozvoljene.

Sistem upravljanja kvalitetom prema zahtjevima normi ISO 9000 danas se koristi u cijelom svijetu, a sertifikacija tog sistema opste je prihvaćen način dokazivanja sadašnjem i potencijalnom partneru da će proizvod ili usluga zadovoljiti njegove zahtjeve koji se ticu kvaliteta.

«**Oznaka porijekla**» je geografski naziv zemlje, regiona ili mjesta kojim se označava proizvod koji iz njih potiče i čiji su kvalitet i posebna svojstva isključivo ili pretežno uslovljeni geografskom sredinom koja obuhvata prirodne i ljudske faktore i čija se proizvodnja, prerada ili dorada odvijaju na određenom ograničenom području.

Geografski naziv koji se štiti geografskom oznakom porijekla kao pravom industrijske svojine, predstavlja za zemlje sa proizvodnjom specifičnih proizvoda ne samo isključivo pravo koje pripada tzv. ovlašćenim korisnicima, već često i dobro od šireg, nacionalnog i državnog interesa, koje predstavlja i važno sredstvo turističke i trgovačke ponude i nacionalne afirmacije određene zemlje.

5. Smanjenje " Sive ekonomije "

Da bi se domaći proizvođači zaštitili od neloyalne konkurencije, potrebno je sistemskim mjerama (stimulacijom i represijom) uticati na suzbijanje sivog tržišta.

6. Edukacija

Edukaciju treba sprovoditi putem praktičnih seminara i radionica i to u dva pravca: a) stručna – specijalistička znanja o konkretnoj oblasti u kojoj preduzeće posluje i b) usavršavanje biznis funkcija – menadžmenta, marketinga, finansijskog poslovanja, istraživanja tržišta. Obuku treba usmjeriti na menadžment timove i na ostali personal.

7. Kreditna linija

Obezbijediće se kreditna sredstva kojima će biti podržana preduzeća koja imaju razvojne potencijale, mogućnost novog zapošljavanja, mogućnost izvoza i koja redovno izmiruju obaveze prema državi (plaćanje poreza i doprinosa).

6. REALIZACIJA

Za realizaciju projekta zadužena je Agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvom turizma, Ministarstvom ekonomije i Ministarstvom ekologije. U realizaciji, za pružanje konkretne tehničke pomoći angažovana je njemačka organizacija za tehničku pomoć i saradnju GTZ.

Svi pojedinačni projekti (poljoprivreda, turizam i drvoprerađivačarstvo) će se realizovati na osnovu jedinstvenog modela, koji obuhvata:

1. Prva faza obuhvata analizu postojećeg stanja (preliminarna analiza) obuhvata identifikaciju proizvođača koji su izvoznici, kao i proizvođača koji su se već dokazali na domaćem tržištu, ali još uvijek nijesu izvozno orjentisani.

U saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, treba uraditi anketu na osnovu obrasca koji je urađen od strane Ministarstva, kojom bi se prikupili potrebni podaci. U prikupljanju podataka treba uključiti i regionalne/lokalne biznis centre, privatne konsultantske firme iz Crne Gore, a također koristiti i podatke o preduzećima, koja su obuhvaćena kroz programe inostranih konsultanata (BAS program, Inicijativa za podršku preduzetništvu).

Podatke sistematizovati u bazu podataka, koja će biti u EICC.

Nakon toga uradiće se uži izbor preduzeća, po određenim kriterijumima, i izdvojiti ona koja pripadaju grupacijama izvoznika i potencijalnih izvoznika.

U drugoj fazi potrebno je formirati projektne timove uz angažovanje eksperata GTZ – a, koji bi »ušli« direktno u preduzeća i na licu mjesta napravili dijagnozu stanja u njima i donijeli zaključke u kojim domenima im je potrebna podrška. Na osnovu toga GTZ bi uključio svoje konsultante za pojedine oblasti.

Eksperti GTZ-a treba da pripreme model na osnovu kojeg bi se jednoobrazno vršila dijagnoza stanja u preduzećima i donosile odluke za koje oblasti treba angažovati inostrane konsultante.

2. Uporedo treba raditi na projektu uvođenja standarda. Da bi se proizvodi mogli plasirati na inostranom tržištu, potrebno je da zadovoljavaju određene standarde koje je propisala EU. Prema procjenama, većina domaćih proizvoda ne ispunjavaju standarde EU, tako da je neophodno angažovanje na identifikaciji tih standarda i utvrđivanju načina implementacije. U pojedinim preduzećima trebalo bi angažovati ekspertske timove za ovu oblast, koji bi radili na uvođenju standarda, od početne do završne faze. Ekspertske timove bi obezbijedio GTZ.

Za sprovođenje ovog projekta potrebno je angažovanje svih relevantnih institucija i ministarstava, kao i inostranih konsultanata.

3. Prikupljanjem podataka o zakonskoj regulativi, naročito u oblasti poreske politike i carina, i njihovom detaljnom analizom treba identifikovati koji su ograničavajući faktori konkurentnosti domaćih proizvođača i predložiti mjere koje treba preduzeti da se oni uklone.

Potrebno je predložiti određene stimulatívne mjere, npr. Uvođenje Poreza na dodatu vrijednost predstavlja jedan od oblika stimulacije iz domena poreske politike.

4. U okviru čitavog projekta treba neprestano vršiti različite oblike edukacije domaćih proizvođača, s posebnim osvrtom na poslovne funkcije (menadžment, marketing, finansije,...).

5. Kao krajnji rezultat ovog projekta predviđeno je stvaranje robne marke « MADE IN MONTENEGRO », sa kojom bi crnogorski proizvođači bili prepoznatljiviji u svijetu.

6. Obezbijediti poseban fond za stimulaciju podizanja konkurentne sposobnosti u iznosu od 4.000.000€.

- Kreditna linija će se realizovati isključivo preko banaka, i to po slijedećoj proceduri:

- Objavljivanje javnog poziva;
- Analiza postojećeg stanja u svakom preduzeću od strane inostranih eksperata;
- Svako preduzeće mora imati pripremljen razvojni projekat (biznis plan);
- Agencija će u saradnji sa inostranim ekspertima predlagati preduzeće (biznis plan) za kreditiranje, ali banka donosi konačnu odluku i preuzima rizik vraćanja kredita

Kriterijumi za izbor najboljih razvojnih projekata (biznis planova) su:

- Ekonomski i finansijski pokazatelji,
- Obezbijeđen plasman, posebno izvoz (tržište),
- Najbolji model kooperativnog odnosa sa proizvođačima,
- Rok realizacije projekta i
- Preporuke međunarodnih eksperata.

Uslovi- Redovno servisiranje obaveza (vraćanje kredita, plaćanje poreza, doprinosa, i dr.)

TERMINSKI PLAN

R.B.	Faze projekta	Rok		
		Poljoprivreda	Turizam	Drvoprerada
1	Prikupljanje podataka	07.05.	20.05.	20.05.
2	Preliminarna analiza I selekcija	15.05.	26.05.	26.05.
3	Izrada modela za uspostavljanje dijagnoze stanja	20.05.	26.05.	26.05.
4	Formiranje timova za analizu stanja u odabranim preduzećima	20.05.	26.05.	26.05.
5	a) Izrada dijagnoze sa prijedlogom mjera za poboljšanje konkurentnosti b) Analiza plaćanja poreza I doprinosa	10.06.	15.06.	15.06.
6	Sumiranje prikupljenih analiza I finalni odabir preduzeća za dalju podršku	15.06.	20.06.	20.06.
7	Implementacija <ul style="list-style-type: none"> - razvoj kooperative - razvoj novih tržišta - uvođenje standarda - kreditiranje 	01.07. -	01.07. -	20.07. -